

✚ Innovasjon

2

Regjeringens mål er å legge til rette for økt lønnsomhet og verdiskaping i reiselivsnæringen gjennom å bidra til økt innovasjon.

2.1 Økt krav til et helhetlig reiselivsprodukt

Innovasjon defineres som en ny vare, tjeneste, produksjonsprosess, anvendelse eller organisasjonsform som skaper, eller er forventet å skape, økonomiske verdier for bedriften. Reiselivsnæringen må selv utvikle og tilby attraktive produkter, mens det offentlige rolle er å legge til rette for næringsutvikling og innovasjon. Regjeringen bidrar til dette med midler og kompetanse gjennom virkemiddelapparatet. Fylkeskommunene og fylkesmennene som utviklingsaktører har et spesielt ansvar for regional utvikling og innovasjon, også inn mot reiselivsnæringen. Regjeringen er også opptatt av å styrke kommunenes rolle som førstelinjetjeneste for næringslivet og det at kommunene er en viktig aktør for lokal utvikling av reiselivsnæringen.

Innovasjon er viktig for å styrke konkurransekraften, bedre lønnsomheten og skape vekst i reiselivet. Det må utvikles helhetlige produkter med høy kvalitet som gir våre besøkende gjennomgående gode opplevelser. Utviklingen av produkttilbudet må skje ut fra oppdatert markedskunnskap, trender, tilpasning til prioriterte målgrupper og ønske om helårs sysselsetting. Norge har ekte produkter av høy kvalitet, men en av de største

utfordringene er å utarbeide nye produkter og sette disse sammen på en måte som gjør Norge til et attraktivt reisemål.

2.2 Regjeringen som tilrettelegger for innovasjon

Regjeringen arbeider med en stortingsmelding om innovasjon som skal legges frem i 2008. Meldingen vil følge opp målsettingen i Soria Moria-erklæringen om at Norge skal bli en av de ledende, innovative, dynamiske og kunnskapsbaserte økonomier i verden innenfor de områder hvor vi har fortrinn. Innovasjonspolitikken favner bredt, og regjeringen vil i meldingen presentere en helhetlig politikk for å fremme innovasjon og derigjennom legge grunnlag for bærekraftig verdiskaping på lang sikt.

Regjeringen har en rekke virkemidler og tiltak som skal bidra til økt innovasjon i reiselivet. Reiselivsnæringen kan benytte seg av de generelle låne- og tilskuddsordningene i Innovasjon Norge. I 2006 innvilget Innovasjon Norge i underkant av 240 millioner kroner i lån og tilskudd til reiselivsnæringen (se tabell). Et stort antall av prosjektene som finansieres av Innovasjon Norge har nyhetsverdi utover at satsingen er ny for bedriften.

Regjeringen vil også i 2008 prioritere reiseliv i den generelle satsingen på innovasjon. Regjeringen oppretter i 2008 et nytt statlig investeringsfond med en egenkapital på 2,2 milliarder kroner, organisert som et datterselskap under Innovasjon Norge. Investeringselskapet skal bidra til økt verdiskaping gjennom å tilby langsiktig og risikovillig kapital til konkurransedyktige og internasjonalt orienterte bedrifter over hele landet. I tillegg til risikokapital skal investeringselskapet bidra med et kompetent og aktivt eierskap i porteføljebedriftene. Reiseliv vil være et prioritert satsingsområde for fondet, i tillegg til de fire andre satsingsområdene fra Soria Moria-erklæringen (marint, maritimt, energi og miljø). Fondet skal ha et spesielt fokus på klima- og miljøprosjekter.

CIP (Competitiveness and Innovation Programme) er EUs rammeprogram for konkurransevne og innovasjon og har som mål å styrke innovasjon og konkurransekraft i europeisk næringsliv. Samlet budsjett for hele programperioden er 3,6 milliarder euro, og den norske kontingenten er på 625 millioner kroner. Reiselivsnæringen

Satsing/programmer i Innovasjon Norge, andel til reiselivet i 2006	Beløp
Bedriftsutviklingstilskudd	16 930 250
Bioenergiprogrammet	117 360
Distriktsrettede risikolån	60 630 000
Diverse tilskudd	1 358 084
Etablererstipend	7 155 350
Fylkesvise BU-midler	12 763 600
Fylkesvise BU-midler – Lånebeløp for rentestøtte	23 625 000
Inkubatoretablering	542 000
Investeringstilskudd	25 523 500
Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	16 418 544
Landbrukslån	16 060 000
Landsdekkende programmer	6 710 000
Lavrisikolån	18 000 000
Nasjonale tiltak for regional utvikling	600 000
Nasjonale tiltak for regional utvikling – tiltak og prosjekter i Finnmark	11 790 000
Omstilling og nyskaping	200 000
Risikolån landbruk	400 000
Sentrale BU-midler	17 350 000
Utviklingstilskudd	700 000
Verdiskapingsprogrammet for mat	2 559 700
Sum	239 433 388

kan søke om midler fra CIP og andre EU-programmer. Innovasjon Norge er nasjonalt kontaktpunkt for CIP og skal informere og veilede norske aktører om mulighetene som ligger i EU-programmene.

Skattefunnordningen gir skattefradrag for forsknings- og utviklingsinnsats. Ordningen retter seg mot alle virksomheter som søker å skape verdier av nye ideer, uavhengig av næring. Formålet er å stimulere næringslivets egen FoU-innsats. Reiselivet kan benytte seg av ordningen. Skattefunnordningen er nå under evaluering, og resultatene av evalueringen legges frem i begynnelsen av 2008.

I tillegg til de generelle innovasjonssatsingene, finnes det egne programmer som er rettet mot innovasjon i reise-

Foto: Christian Houge/Innovasjon Norge

livet. Mat, kulturlandskap og kunst- og kulturaktiviteter og -institusjoner er viktige bestanddeler i reiselivet og for produktutviklingen i reiselivsnæringen, og en rekke sektorvise programmer fra ulike departementer bidrar også til innovasjon i reiselivet.

I 2008 setter regjeringen av 10 millioner kroner til programmet Kort og godt gjennom Innovasjon Norge. Formålet med Kort og godt er å stimulere til forpliktende samarbeid mellom ulike aktører innen reiselivet for å få frem helhetlige opplevelser rettet mot kortferiesegmentet. Markedet etterspør enkle og fleksible tilbud, og Kort og godt skal stimulere til utvikling av konsepter og tilrettelegging som møter denne etterspørselen. Programmet krever at flere aktører samarbeider.

Koblingen mat og reiseliv er et satsingsområde i Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon. Programmet skal bidra til økt mangfold av norskproduserte matvarer og til at mangfoldet presenteres for ulike forbrukergrupper, også innen reiselivet. Programmet har eksistert siden 2000, og det settes av totalt 67 millioner kroner til dette i 2008. I 2006 gikk 2,6 millioner kroner av programmets midler til reiseliv.

NCE Culinary

Matklyngen i Rogaland, NCE Culinary, omfatter verdikjedene innen både landbruk og marin sektor, fra primærproduksjon via foredling til spisesteder og salg til slutt kunder. Partnerskapet har sin forankring i et mangeårig samarbeid gjennom nettverksselskapet Fagforum for Mat og Drikke. Prosjektet representerer interessante og utfordrende samspillmuligheter mellom aktører i blå og grønn sektor og mellom aktører fra primærproduksjon til måltid. Prosjektet er et godt grunnlag for utvikling av nye produkter, også rettet inn mot europeiske markeder for kvalitetsmat.

Det settes i 2008 av 65 millioner kroner til marint verdiskapingsprogram. Programmet er åpent for aktører som ønsker å søke støtte til utvikling av prosjekter som kan bidra til bedre samspill mellom reiseliv og marin sektor.

Utviklingsprogram for grønt reiseliv startet opp i 2007 som følge av jordbruksavtalen. Det ble bevilget 25 millioner kroner til programmet dette året, og det bevilges

23 millioner kroner i 2008. Programmet retter seg inn mot det bygdebaserte reiselivet. Satsingsområdene er produktutvikling, kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid.

Våre kulturminner er viktige i reiselivssammenheng. Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet skal medvirke til at kulturminnene blir tatt i bruk i utviklingen av lokalsamfunn og næringsliv, føre til bedre bevaring av kulturarven og øke kunnskapen om kulturarven som ressurs. Programmet skal prøve ut modeller for bedre samordning av offentlige midler og for samarbeid mellom offentlige og private aktører. Pilotprosjektene har alle et vesentlig innhold knyttet til opplevelsesproduksjon og reiseliv. Riksantikvaren har ansvaret for gjennomføringen av programmet. I 2008 er det foreslått bevilget 23 millioner kroner til programmet via Riksantikvaren og Norsk kulturminnefond.

I 2008 innfører regjeringen et Utviklingsprogram for innlandsfiske. Programmet skal gå over fem år og har en finansiering på fire millioner kroner årlig. Målet er å få tre umodne verdikjeder til å bli velfungerende næringer med et større tilbud av kvalitetssikrede produkter innenfor næringsfiske, innlandsfiskeoppdrett og fiske-turisme.

Regjeringen starter også opp en satsing for å utnytte potensialet som ligger i grenseflatene mellom frukt- og bærproduksjon, reiseliv og kulturlandskap på Vestlandet. Satsingen er under utvikling og skal være i gang fra 2008. Programmet går over fem år med en årlig bevilgning på to millioner kroner.

Regjeringen la sommeren 2007 frem en handlingsplan for kultur og næring (se omtale i kapitlet om områdeutvikling). Planen har som mål å legge til rette for en bedre utnyttelse av potensialet som ligger i skjæringsfeltet mellom kultur og næring gjennom å stimulere til innovasjon og samarbeid. Flere av tiltakene er relevante for reiselivet.

Innovasjon handler blant annet om å ta i bruk ny teknologi. Det er viktig for reiselivsnæringen å utvikle og anvende gode IT-løsninger og utnytte løsninger innen kommunikasjonsteknologi. Regjeringen vil gjennom utviklingsprogrammet BIT Reiseliv styrke fokuset på bruken av IKT. Parallelt må reiselivsnæringen benytte

den kompetanse som finnes for eksempel i kultur- og mediebransjen.

En nasjonal bookingløsning har vært etterlyst i mange sammenhenger. Regjeringen vil bidra med midler til å utvikle og starte opp en nasjonal bookingløsning, men drift og videre utvikling må skje i regi av reiselivsnæringen selv. Forprosjektet er finansiert gjennom Innovasjon Norge og Forum for reiseliv.

Foto: Norske opplevelse AS

Design er et viktig innovasjonsverktøy og et viktig virkemiddel når norske reiselivsbedrifter skal kjempe om de reisendes oppmerksomhet. Det finnes mange gode eksempler på norske bedrifter som har økt sine markedsandeler og resultater gjennom bevisst satsing på design. «Design og verdiskaping – regjeringens satsing på næringsrettet design» ble lagt fram sommeren 2006. Reiseliv er ett av fokusområdene i denne satsingen som også innebærer at alle Innovasjon Norges distriktskontor nå tilbyr designrådgiving.

Bruk av design i reiselivsnæringen

Skibladner er en av Norges største severdigheter. I forbindelse med 150-års jubileet i 2006 ønsket man en nyskapende, men samtidig tradisjonell grafisk profil. Den store utfordringen var å balansere det tradisjonelle med det moderne. Det var viktig å finne de riktige elementene som symboliserer Skibladner. Med støtte fra Innovasjon Norge ble et designbyrå hyret inn. Resultatet ble en grafisk profil som passet godt til Skibladner og som derfor har varighet over lengre tid.

Både Norsk Designråd og Norsk Form gjennomfører tiltak og prosjekter som kan bidra til å styrke reiselivsnæringen. Norsk Designråd skal fremme bruk av design i markedsorientert produktutvikling og markeds-kommunikasjon for å oppnå større konkurranseevne og lønnsomhet i norsk næringsliv. Norsk Form har som formål å øke forståelsen for arkitektur og design og arbeider blant annet for kvalitet og nytenkning i utvikling av omgivelser og produkter.

Selskapet for industrivekst (SIVA) sin oppgave er å utvikle fysisk og organisatorisk infrastruktur for industri- og innovasjonsmiljøer. Den kompetansen SIVA har opparbeidet seg med utvikling av næringsmiljøer over hele landet, skal de også bruke til destinasjonsutvikling innenfor reiselivsnæringen. SIVA skal bidra gjennom utvikling av innovasjonsselskaper, aktiv deltagelse i disse og utvikling av infrastruktur for reiselivsvirksomhet. SIVAs aktive deltagelse i utviklingen av Aurland og Flåm som reisemål blir sett på som et pilotprosjekt for SIVAs arbeid mot reiselivet. SIVA har også bidratt til oppstart av en egen inkubator for reiseliv og opplevelser på Lillehammer for å hjelpe reiselivsbedrifter i tidlig utviklingsfase. I 2008 øremerkes to millioner kroner av SIVAs bevilgning til arbeid med reiseliv.

Universell utforming er sentralt for å tilpasse reiselivsprodukter til flere brukergrupper, blant annet personer med funksjonsnedsettelse. Eldre reisende er en kunde-gruppe med økende betydning for reiselivsnæringen. Innovative løsninger basert på universell utforming vil ha betydning også for denne gruppen.

2.3 Innovasjon i nettverk

Forutsetningene for økt verdiskaping i reiselivet er til stede hvis næringen lykkes med å utvikle innovative og markedsorienterte produkter og bedre samhandlingen. Her har de store aktørene i reiselivet en viktig rolle. De store aktørene med betydelig kompetanse, nettverk og kapital bør ta et ansvar for å bidra til helhetlige og gode produkter som gir gode opplevelser, blant annet ved å trekke med seg de mindre aktørene. Innovasjon i reiselivet vil i stor grad skje i skjæringspunktet med andre næringer som for eksempel landbruk, fiskeri og kultur.

Reiselivsnæringen må selv ta ansvar for å etablere og utvikle samarbeid og nettverk både geografisk, tematisk og med andre næringer. Et godt eksempel på et slikt samarbeid er prosjektet Reiseliv i industriens vugge.

Regjeringen vil i større grad sette krav til at innovative reiselivsprosjekter som får tilskudd fra det offentlige gjennom Innovasjon Norge er samarbeids- og/eller nettverksprosjekter. Dette innebærer en prioritering av prosjekter med en nettverksdimensjon.

For å stimulere utviklingen av regionale næringsklynger har regjeringen etablert Arena-programmet og Norwegian Centres of Expertise (NCE). Arena-programmet er en felles satsing mellom Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og SIVA. Programmets mål er å øke verdiskapingen i regionale næringsmiljøer gjennom å styrke spillet mellom næringsaktører, kunnskapsaktører og det offentlige. Programmet henvender seg til regionale næringsmiljøer hvor det er en konsentrasjon av bedrifter innen en bransje/verdikjede og relevante kompetansemiljøer.

NCE er rettet mot utvalgte næringsklynger med internasjonalt orienterte bedrifter og søker å fremme internasjonalisering og innovasjon i klyngene. Innovasjon Norge er ansvarlig for programmet i samarbeid med SIVA og Norges forskningsråd. Disse tre har et særlig ansvar for å mobilisere og støtte opp under mulige NCE-deltagere innenfor områder hvor Norge har særlige forutsetninger for å lykkes. Faglige kriterier for å bli Arena og NCE skal legges til grunn. Regjeringen ønsker å arbeide for flere Arena-prosjekter innenfor reiseliv, med sikte på at et eller flere av disse kan kvalifisere seg til å bli Norwegian Centre of Expertise.

Gjennom programmet «Virkemidler for regional innovasjon» (VRI-programmet) etablerer de regionale partnerskapene helhetlige regionale satsinger innenfor egenprioriterte innsatsområder. De fleste regionene har innenfor VRI valgt å satse på reiseliv, kulturnæringer

Foto: Svein Kjerfveim/Riksantikvaren

og opplevelsesnæringer. På denne måten tar regionene selv et sterkere grep om forskning og innovasjon også innenfor disse næringene. FoU-miljøene bidrar både med kunnskap om hva som skaper verdier innenfor næringene og hvordan innovasjonsarbeidet med å reali-

Reiseliv i industriens vugge

NHO Reiseliv, Norsk Industri og Color Line har utviklet prosjektet «Reiseliv i industriens vugge». Prosjektet inngår i Miljøverndepartementet og Kommunenes sentralforbund (KS) sin nettverkssatsing «Livskraftige kommuner», og deltakerne er Tinn, Odda, Narvik og Sør-Varanger. Tanken er å etablere et reiselivsprosjekt for industristeder med særlige naturgitte og historiske forutsetninger. Sentralt står etablering av nettverk som kan bistå i arbeidet med å utvikle og foredle et opplevelsesprodukt med internasjonal attraksjonskraft. Det legges opp til nettverkssamlinger, hvor for eksempel kommuner og reiselivsnæringen, samt krevende kunder møtes.

sere verdiene kan forbedres. Norges forskningsråd finansierer inntil 50 prosent av en regional VRI-satsing, mens resten finansieres med regionale midler.

2.4 Tiltak

- Regjeringen vil fortsatt satse på utvikling av kortferietilbudet i Norge, og det bevilges 10 millioner kroner til å videreføre samarbeidsprogrammet Kort og godt i 2008.
- Regjeringen ønsker å fremme norsk mat som en viktig del av reiselivsproduktet, og det bevilges 67 millioner kroner til å videreføre Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon i 2008.
- Regjeringen vil bidra til samspill mellom reiseliv og marin sektor, og det bevilges 65 millioner kroner til å videreføre Marint verdiskapingsprogram i 2008.
- Regjeringen ønsker å fremme landbruk som en viktig del av reiselivsproduktet, og det bevilges 23 millioner kroner til å videreføre Utviklingsprogram for grønt reiseliv i 2008.
- Regjeringen legger til rette for at kulturarven kan benyttes som en ressurs for reiselivet, og det bevilges 23 millioner kroner til å videreføre Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet i 2008.

- Regjeringen viderefører satsingen på næringsrettet design, med reiseliv som et av fokusområdene.
- Regjeringen anser teknologi som et viktig verktøy også for reiselivsnæringen og vil videreutvikle BIT Reiseliv.
- Regjeringen igangsetter en satsing på frukt og grønt, kulturlandskap og reiseliv på Vestlandet, og det bevilges to millioner kroner til dette i 2008.
- Regjeringen oppretter et Utviklingsprogram for innlandsfiske, og det bevilges fire millioner kroner til dette i 2008.
- Regjeringen vil sikre god distribusjon av norske reiselivsopplevelser og vil bidra til utviklingen av en nasjonal bookingløsning for reiselivsnæringen.
- Det opprettes i 2008 et nytt investeringsfond på 2,2 milliarder kroner hvor reiseliv er et av de prioriterte satsingsområdene.
- Regjeringen ser at nettverk er viktig for innovasjon og vil i større grad sette krav til at innovative prosjekter innen reiseliv som får tilskudd fra det offentlige gjennom Innovasjon Norge er samarbeids- og/eller nettverksprosjekter. Dette innebærer en prioritering av prosjekter med en nettverksdimensjon.
- Regjeringen vil arbeide for flere Arena-prosjekter innenfor reiseliv, med sikte på at ett eller flere av disse kan kvalifisere seg til å bli Norwegian Centre of Expertise.
- Regjeringen legger til rette for at SIVA gjennom infrastruktur for eiendom og innovasjon skal bidra til utvikling av reisemål og øremerker to millioner kroner til SIVAs arbeid med reiseliv i 2008.
- Regjeringen vil arbeide aktivt for at norske reiselivsaktører skal få del i mulighetene som ligger i EUs Competitiveness and Innovation Programme.

Arena-prosjekter som retter seg spesielt mot reiselivsnæringen

Innovativ fjellturisme: Bakgrunnen for prosjektet er fjellturismens utfordringer som internasjonal næring i sommerhalvåret. Fjelldestinasjonene Geilo, Hemsedal, Golsfjellet, Vrådal, Rjukan, Rauland og Hovden deltar i klyngen. Visjonen for klyngen er å gjøre fjellturismen til en lønnsom, helårig næringsvirksomhet med høy attraksjonskraft i utvalgte internasjonale turistmarkeder.

Innovativ fjordturisme: Målet med Innovativ fjordturisme er å få til økt verdiskaping, konkurransekraft og lønnsomhet for reiselivsnæringen i Fjord Norge gjennom satsing på natur og kultur og opplevelsesbaserte kortferier. Prosjektet er et samarbeid mellom fylkene Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland.

ReiselivsArena Finnmark: Finnmark har et stort potensial for natur- og kulturbasert reiseliv. Gjennom prosjektet gis det støtte til analysearbeid, etablering og utvikling av møteplasser for næringen og fagmiljø, samt igangsetting av utviklingsprosjekter. ReiselivsArena Finnmark er et samarbeid mellom reiselivsnæringen i fylket, FoU-miljøene,

innovasjonsselskapet Origo Nord AS, Finnmark fylkeskommune og Innovasjon Norge. SAS og Rica er også involvert.

Innovative opplevelser: Det er godkjent et forprosjekt for et nytt Arena-prosjekt i Nordland. Prosjektet fokuserer på opplevelser og opplevelsesbedrifter i reiselivet i fylket. 18 ulike opplevelsesprodusenter er med. Målet er at en styrket opplevelsesproduksjon vil gi økt verdiskaping per gjest, fornøye gjester som kommer tilbake og dobbel omsetning hos deltagerbedriftene i løpet av fem år.

Konvekst: Oppland og Hedmark har de senere årene fokusert på kultur- og opplevelsesnæringene og det potensielt de representerer for verdiskaping, konkurransekraft og innovasjonsevne. Næringsklyngen Konvekst er et Arena-prosjekt som skal styrke regionens konkurransekraft og på sikt bidra til å styrke Norges internasjonale konkurransevne som reise- og opplevelsesdestinasjon og begivenhetsprodusent. Høgskolene i Gjøvik, Lillehammer og i Hedmark er alle sentrale i prosjektet.